

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“กระบือ หรือ ควาย” เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ถึงแม้ว่าสถานการณ์โลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี บทบาทการใช้ประโยชน์จากกระบืออาจเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัยและตามแนวทางการพัฒนาประเทศ แต่กระบือยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศห่วงโซ่อาหารที่เกื้อกูลกันต่อระบบเกษตรกรรมยั่งยืน การผลิตทางการเกษตรที่มีการพึ่งพาตนเองในปัจจัยการผลิต รวมก่อให้เกิดเป็นสังคมชีวิตและวัฒนธรรมที่งดงามในการทำมาหากินของชาวบ้านตลอดมา เช่น การใช้มูลเป็นปุ๋ย การใช้ไถนาในภาชนะน้ำมันแพง ทำให้ชาวบ้านลดค่าใช้จ่ายในการทำงาน และช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกิดห่วงโซ่อาหารในไร่นาตามธรรมชาติ อาทิ แมลงกุดจี่ กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น การเลี้ยงกระบือสามารถเพิ่มรายได้ให้กับผู้เลี้ยงอย่างยั่งยืน กระบือจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชาวนาไทยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่ผู้คนทั่วโลกนิยมบริโภคอาหารที่ปลอดภัยในระบบเกษตรอินทรีย์ (ยุค ล้มแหลมทอง, 2546 อ้างโดย จินตนา อินทรมงคล, 2546)

แต่ในปัจจุบันจำนวนกระบือในประเทศไทยได้ลดจำนวนลงทุกปี จากสถิติกรมปศุสัตว์ประเทศไทยเคยมีกระบือมากที่สุดในปี พ.ศ. 2522 - 2523 คือ 6 ล้านตัว ต่อมาจำนวนลดลงช้า ๆ ในปี พ.ศ. 2534 - 2536 เหลือ 4.8 ล้านตัว และลดลงอย่างรวดเร็ว จากปี พ.ศ. 2536-2541 ในอัตราเฉลี่ยปีละ 11.9 เปอร์เซ็นต์ หลังจากประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จำนวนกระบือได้ลดลงเฉลี่ยปีละ 7.6 เปอร์เซ็นต์ ปี พ.ศ. 2547 เหลือ 1.49 ล้านตัว ในปี พ.ศ. 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 1.62 ล้านตัว (จินตนา อินทรมงคล, 2548) แต่ในปี พ.ศ. 2550 ลดเหลือเพียง 1.3 ล้านตัว (จินตนา อินทรมงคล, 2550 อ้างโดย ธนสิทธิ์ เหล่าประเสริฐ, 2550) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรในชนบทได้หันไปใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งต่างชาติผลิตมาขายเป็นเวลากว่า 20 ปี เพื่อเพิ่มความสะดวกและประหยัดเวลาในการทำการเกษตร โดยลืมไปว่า “กระบือ” สัตว์เลี้ยงคู่สังคมไทยในชนบท ที่เคยได้ช่วยสร้างวิถีชีวิตที่สมดุลนั้น มีคุณประโยชน์มากมาย และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้จำนวนกระบือลดลงอย่างรวดเร็วก็คือ ความนิยมในการบริโภคเนื้อกระบือเพิ่มขึ้น ในแต่ละวันมีกระบือถูกส่งเข้าโรงฆ่าสัตว์เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางภาคเหนือนิยมบริโภคกระบือน้อยหนึ่งหรือลูกกระบือที่ยังอยู่ในท้องแม่ ซึ่งการบริโภคด้วยวิธีนี้ทำให้ต้องสูญเสียกระบือ

ครั้งเดียวถึง 2 ตัว นอกจากนี้เกษตรกรยังขาดความรู้ด้านการปรับปรุงและขยายพันธุ์กระบือ ซึ่งกระบือที่เกษตรกรเลี้ยงถือว่ามีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน เพราะเป็นการเลี้ยงตามธรรมชาติ ขาดการดูแลเอาใจใส่ และที่สำคัญนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมาไม่มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเลี้ยงดังเช่นการส่งเสริมให้เลี้ยงโคเนื้อและโคนม แต่กลับสนับสนุนแหล่งเงินทุนให้ชาวนาซื้อรถไถมาใช้แทนแรงงานกระบือ ดังนั้นสิ่งที่ต้องพัฒนาและแก้ไขเป็นอันดับแรก คือการให้คนที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกระบือ ผู้ใช้ประโยชน์จากกระบือ รวมทั้งสื่อมวลชนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (พนารัตน์ เสรีทวีกุล, มปพ.) อีกทั้งการใช้เครื่องจักรกลในการเกษตร และการใช้ปุ๋ยเคมีต่างๆ ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายด้านกับเกษตรกรไทย เนื่องจากราคาน้ำมันเชื้อเพลิงได้สูงขึ้น ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น แต่ผลผลิตต่อไร่ไม่เพิ่มขึ้น และความอุดมสมบูรณ์ของดินก็ลดลง การเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในชนบท จึงเป็นอีกแนวทางที่สำคัญในการช่วยแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในวิถีชีวิตของเกษตรกร รวมทั้งยังเป็นหลักประกันรายได้ในครอบครัวซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในการเลี้ยงเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงกระบืออย่างถูกต้องและเหมาะสม และจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือและทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ เพื่อให้ได้แนวทางการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบการเลี้ยงกระบือให้เหมาะสมกับพื้นที่และตรงตามความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้การศึกษาทางด้านทัศนคติของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ยังเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และชะลอการลดจำนวนลงของกระบือ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เสริม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งเพื่อรณรงค์ให้พี่น้องคนไทยและรัฐบาลไทย หันมาให้ความสนใจในการทำนุบำรุงมรดกไทยอย่างกระบือไทยให้คงอยู่ โดยมีการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งพัฒนาให้ดีขึ้น มีคุณค่ามากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดกระบือไทยไว้ให้เป็นมรดกแก่ลูกหลาน และเป็นการสืบทอดพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการทำกินแบบเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงกระบือ และทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเลี้ยงกระบือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ได้รับข้อมูลทางด้านสภาพการเลี้ยงกระบือและทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ ทำให้ทราบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ ตลอดจนทราบปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการนำข้อมูลไปใช้วางแผนและหาแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงกระบือเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตกระบือให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร รวมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนา รูปแบบหรือวิธีการเลี้ยง ตลอดจนส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในระบบเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการผลิต เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเพื่อให้กระบืออยู่คู่สังคมไทยต่อไป

สมมติฐานของการวิจัย

มีปัจจัยบางประการทางด้านพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์กับระดับทัศนคติต่อการเลี้ยงกระบือ

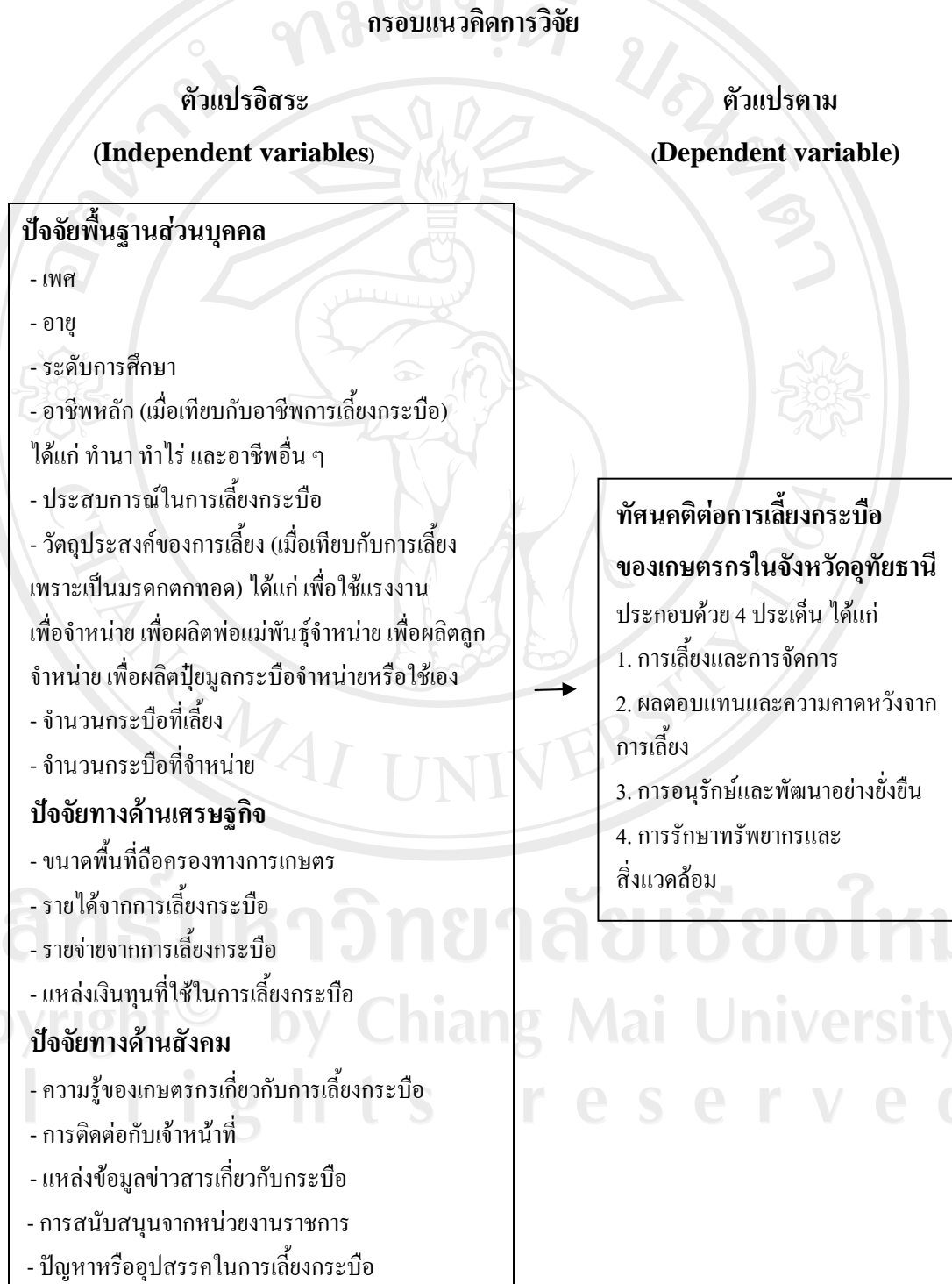
ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือในจังหวัดอุทัยธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ กับทัศนคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ มีการกำหนดตัวแปรอิสระ (Independent variables) ดังนี้ 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก (เมื่อเทียบกับอาชีพการเลี้ยงกระบือ) ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และอาชีพอื่น ๆ ประสบการณ์ในการเลี้ยงกระบือ วัตถุประสงค์ของการเลี้ยง (เมื่อเทียบกับการเลี้ยงเพราะเป็นมรดกตกทอด) ได้แก่ เพื่อใช้แรงงาน เพื่อจำหน่าย เพื่อผลิตพ่อแม่พันธุ์จำหน่าย เพื่อผลิตลูกจำหน่าย และเพื่อผลิตปุ๋ยมูลกระบือจำหน่ายหรือใช้เอง จำนวนกระบือที่เลี้ยง และจำนวนกระบือที่จำหน่าย 2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ถือครองทางการเกษตร รายได้จากการเลี้ยงกระบือ รายจ่ายจากการเลี้ยงกระบือ และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือ 3) ปัจจัยทางด้านสังคม ประกอบด้วย ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบือ การสนับสนุนจาก

หน่วยงานราชการ และปัญหาหรืออุปสรรคในการเลี้ยงกระบือ ส่วนตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ ทักษะคติของเกษตรกรต่อการเลี้ยงกระบือ โดยสรุปเป็นแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

นิยามศัพท์

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกภายในของเกษตรกรที่มีต่อการเลี้ยงกระบือ โดยเป็นผลจากประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเลี้ยงและการจัดการ 2) ผลตอบแทนและความคาดหวังของเกษตรกรจากการเลี้ยง 3) การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน และ 4) การรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เกษตรกร หมายถึง ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวซึ่งเป็นผู้ที่เลี้ยงกระบือ โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี

ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรในเรื่องที่เกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ เช่น การเลี้ยงดู การรักษาโรค เป็นต้น โดยวัดจากระดับคะแนน

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง การที่เกษตรกรติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านต่าง ๆ เช่น ปรึกษาปัญหาทางการเกษตร

แหล่งข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ช่องทางต่างๆ ที่เกษตรกรได้รับข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับกระบือในรอบปีที่ผ่านมา เช่น จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ โทรทัศน์ เอกสารต่าง ๆ เป็นต้น

การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ หมายถึง การได้รับการสนับสนุน หรือการได้รับความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงกระบือ จากหน่วยงานในพื้นที่